

УДК 657.1

DOI: [http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2019-1\(42\)-104-109](http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2019-1(42)-104-109)

В.Ю. Царук, к.е.н.

Тернопільський національний економічний університет

Вплив міжнародних моделей корпоративного управління на розвиток облікової практики

Розглянуто сутність поняття “модель корпоративного управління”. Проаналізовано основні характеристики міжнародних моделей корпоративного управління. Обґрунтовано доцільність використання поняття “вітчизняна модель корпоративного управління”. Виділено основні проблемні напрями удосконалення системи обліково-аналітичного забезпечення корпоративного управління. Проаналізовано характерні риси вітчизняної моделі корпоративного управління. Розкрито відмінні особливості впливу німецької та англо-саксонської моделі корпоративного управління на розвиток системи бухгалтерського обліку в Україні. Розглянуто причини та наслідки конвергенції міжнародних моделей корпоративного управління. Виявлено проблему невідповідності впровадженій моделі корпоративного управління та національної системи бухгалтерського обліку. Висвітлено питання конвергенції міжнародних облікових моделей. Розкрито особливості розвитку вітчизняної системи корпоративного управління в контексті удосконалення національної системи бухгалтерського обліку.

Ключові слова: моделі корпоративного управління; обліково-аналітичне забезпечення корпоративного управління; гармонізація обліку.

Актуальність дослідження та постановка проблеми. Одним із факторів, що має безпосередній вплив на прояви агентської проблеми та на набір засобів й інструментів, які можуть використовуватись для її вирішення в корпоративній структурі, є модель корпоративного управління, яка реалізована в конкретній країні. В кожній країні існують свої особливості, пов'язані з розумінням сутності корпоративних структур, особливостями їх історичного виникнення та нормативно-правового регулювання їх діяльності, ролі суб'єктів корпоративного управління в прийнятті рішень, культурними цінностями, рівнем розвитку корпоративного середовища. Однак всі вони мають певні спільні риси, які аналогічно впливають на діяльність корпоративних структур, що дозволяє їх об'єднати в узагальнені моделі, види яких залежать від ознак, які беруться за основу при їх формуванні (залежно від структури власності, національних особливостей, в залежності від системи корпоративного контролю, суб'єктів фінансування тощо). На сьогодні однією з актуальних проблем, що потребує вирішення, є аналіз впливу міжнародних моделей корпоративного управління на розвиток облікової практики з урахуванням тенденцій розвитку бухгалтерського обліку в Україні та світі.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Питання розвитку бухгалтерського обліку в системі корпоративного управління розглядалися в працях О.М. Брадула, Р.Ф. Бруханського, К.Ю. Воронової, С.Ф. Голова, І.В. Жиглей, П.Є. Житного, Р.Г. Каспіної, О.М. Кондратюк, Р.В. Кузіної, О.П. Кундрі-Висоцької, П.О. Куцика, Н.О. Лоханової, А.В. Озеран, Н.І. Петренко, М.А. Проданчука, Л.М. Пилипенка, О.І. Пилипенка та ін.

Формулювання мети статті. Основним завданням статті є аналіз впливу міжнародних моделей корпоративного управління на розвиток облікової практики корпоративних структур.

Викладення основного матеріалу дослідження. Під моделлю корпоративного управління слід розуміти систему управління, що характеризується набором спільних ознак для структури органів корпоративного управління, а також для засобів та інструментів, які використовуються ними для вирішення агентської проблеми. В залежності від переважаючої кількості корпоративних структур в окремій країні, що можуть бути віднесені до конкретної моделі корпоративного управління, дану країну відносять до тієї чи іншої моделі корпоративного управління. Основною метою виділення моделей корпоративного управління дослідники вбачають пошук найкращих практик його здійснення та створення передумов для ефективної діяльності корпоративних структур та досягнення ними визначених цілей.

Оскільки дослідники в основу виділення моделей обирають різні ознаки, то на сьогодні існує значна кількість підходів до їх класифікації, які не можна об'єднати в єдину класифікаційну систему, оскільки вони частково дублюють та повторюють одна одну. Розглянемо найбільш поширену класифікацію моделей корпоративного управління для країн з розвиненим ринком капіталу, що розкривається в працях вітчизняних та зарубіжних науковців, і виділяється виходячи з національних особливостей (англо-американська, німецька (континентальна), японська).

Проаналізувавши особливості кожної з моделей можна визначити, що існуючі між ними відмінності виникають внаслідок використання відмінних базових характеристик (параметрів), які породжують

виникнення власних механізмів функціонування корпоративних структур та інструментів реалізації корпоративного управління в кожній з моделей: основні стейкхолдери; структура власності; структура ради; організація праці. Зокрема, особливості облікового регулювання діяльності корпоративних структур та порядок розкриття ними необхідної інформації залежить від даних базових особливостей.

Віднесення окремих країн до кожної з моделей здійснюється з врахуванням базових характеристик моделі, хоча щодо похідних властивостей можуть існувати певні відмінності. Як відмічає проф. О.М. Костюк, в Швеції діє система унітарних стандартів, однак тут законодавчо закріплено участь в радах директорів президентів та деяких представників “нижнього” рівня компанії. В Нідерландах діє система подвійних рад, однак до їх складу не допускаються будь-які представники, окрім незалежних директорів. В Італії ради директорів хоча і є унітарними, вони діють в рамках структури промисловості і структури акціонерної власності, подібної до Німеччини [3, с. 45]. Вищенаведені приклади існування деяких відмінностей між системами корпоративного управління в окремих країнах, що відносяться до однієї моделі, є результатом їх власного історичного розвитку, що відбувався під впливом формування нормативно-правової бази функціонування корпоративних структур, ролі різних видів стейкхолдерів в їх діяльності, особливостей розвитку національного ринку капіталу, інституційного середовища, етичних та культурних традицій, що склались в країні тощо.

В останні роки, окрім англо-американської, німецької та японської моделей, які вже набули статусу класичних, деякі дослідники виділяють нові моделі, які сформувались в окремих країнах світу та мають свої визначальні особливості, що вирізняють їх від класичних моделей. Так, А.Д. Радигін, Р.М. Ентов та І.В. Межераупс [4, с. 7–8] виділяють модель “сімейних володін” (Бельгія, Ізраїль, Греція) та модель “атомістичних корпорацій” (Аргентина, Бразилія, Мексика), а А.К. Фернандо [5, с. 56] виділяє індійську модель корпоративного управління. Хоча в цілому можна говорити, що дані моделі відрізняються від класичних моделей, однак, на нашу думку, вони ще не набули статусу загального зразка, з відмінними базовими характеристиками, на основі якого можуть бути побудовані системи корпоративного управління в інших країнах. Тому не зовсім доцільним вважаємо застосування поняття “українська модель корпоративного управління”, що на сьогодні використовується деякими вченими, оскільки певна сукупність елементів, що є складовими інших моделей корпоративного управління, які найчастіше використовуються корпоративними структурами на рівні країни, не є окремою моделлю, подібно до їх класичного набору. Тому для опису загальної конфігурації системи корпоративного управління, що впроваджена на українських суб’єктах господарювання, слід використовувати поняття “вітчизняна модель корпоративного управління”, яка може бути виділена на рівні кожної іншої країни, окрім країн, моделі яких переважною мірою відповідають класичним моделям корпоративного управління.

Виходячи з твердження, що на рівні окремої країни може бути реалізована одна з проаналізованих моделей корпоративного управління або їх комбінація, стосовно подальшого удосконалення системи обліково-аналітичного забезпечення корпоративного управління виникають наступні питання, які залишались поза увагою вітчизняних дослідників в даній сфері:

- Чи впливає вибір тієї або іншої моделі корпоративного управління на порядок побудови системи бухгалтерського обліку та економічного аналізу в корпоративній структурі?
- Чи залежить від вибору окремої моделі корпоративного управління набір облікових інструментів, які можуть використовуватись для вирішення корпоративних конфліктів?
- Чи існують відмінності в порядку розкриття обліково-аналітичної інформації при впровадженні в корпоративній структурі різних моделей корпоративного управління?

Відповідно до якої моделі корпоративного управління і яким чином варто розвивати систему бухгалтерського обліку та економічного аналізу для підвищення ефективності функціонування корпоративних структур в Україні?

Для надання більш детальної відповіді на вищенаведені питання, передусім варто визначити, яка модель корпоративного управління впроваджена у вітчизняних корпоративних структурах та які існують її специфічні особливості, що впливають на порядок формування системи обліково-аналітичного забезпечення корпоративних структур.

Проаналізувавши і виділивши основні особливості вітчизняної моделі корпоративного управління в поглядах дослідників, можна констатувати, що серед них немає повної згоди, що обґрунтовується наступними причинами: 1) Спостереження проводились авторами в різний часовий період, а вітчизняна модель корпоративного управління перебуває в постійному розвитку і поступово удосконалюється; 2) Об’єктом дослідження авторів була різна кількість підприємств (обсяг вибірки), або взагалі такі характеристики об’єкта дослідження не зазначались; 3) Увага більшості дослідників приділялась окремим аспектам функціонування систем корпоративного управління, які відповідають науковим їх інтересам, без застосування комплексного підходу, зокрема, проблема необхідності удосконалення системи обліково-аналітичного забезпечення корпоративного управління залишилась поза увагою переважної більшості авторів.

В той же час, спільною є позиція дослідників щодо того, яка модель корпоративного управління застосовується в Україні. Більшість вітчизняних корпоративних структур в своїй діяльності не

використовують в чистому вигляді жодну з класичних моделей (англо-американську, німецьку або японську), а впровадили змішаний варіант, який включає елементи різних моделей. І якщо одна група авторів просто констатує існування відмінностей від класичних моделей, що реалізовані в розвинутих країнах світу, то друга група авторів вже зазначає про одночасне існування спільних рис або елементів від інших класичних моделей. Окрім, цього ряд авторів уточнюють, що вітчизняна модель корпоративного управління, виходячи зі своїх основних ознак, все ж таки більш тяжіє до німецької (континентальної) моделі, яка має відчутні аутсайдерські характеристики (обмежена кількість власників, що контролюють корпоративну структуру: сімейне володіння; перехресне володіння іншими корпоративними структурами; пірамідальні структури власності; держава; банки тощо). Такої позиції, на думку проф. Д.О. Баюри, схильються більшість вітчизняних науковців та практиків [1, с. 25]. Відповідно, розвиток системи обліково-аналітичного забезпечення корпоративних структур в Україні має відбуватись з урахуванням особливостей всіх класичних моделей, однак при цьому має робитись нахил на ті аутсайдерські характеристики німецької моделі, які превалюють у вітчизняних корпоративних структурах.

Розглядаючи основні елементи класичних моделей корпоративного управління можна констатувати, що вибір тієї або іншої моделі впливає на рівень розвитку окремих складових системи бухгалтерського обліку та економічного аналізу в корпоративній структурі. Наприклад, в англо-американській моделі корпоративного управління основними стейкхолдерами є акціонери, для забезпечення інформаційних потреб яких має бути належним чином розвинута система фінансового обліку та фінансового аналізу, зокрема, в частині обліку корпоративних прав, дивідендних виплат, перспектив розвитку корпоративної структури тощо. Зазвичай, дрібні акціонери не занурюються в щоденну діяльність корпоративної структури, і при цьому не мають доступу до інформації з її підсистеми управлінського обліку, а для здійснення інвестицій використовують лише інформацію, оприлюднену в фінансовій звітності. Тому пріоритетним напрямом розвитку обліково-аналітичної системи корпоративної структури, система корпоративного управління якої побудована на основі англо-американської моделі, є удосконалення системи фінансового обліку, який має забезпечити генерування достовірної та релевантної інформації для існуючих та потенційних акціонерів.

Якщо ж ми розглянемо німецьку або японську моделі корпоративного управління, які мають інсайдерські характеристики і в яких важливу роль відіграють відносини між менеджментом та найбільш впливовими власниками, то в результаті з одного боку ми можемо спостерігати зменшення випадків опортунізму менеджерів, однак з іншого боку концентрація власності в одних руках при цьому призводить до можливості викривлення показників та формування непрозорої фінансової звітності, формування облікової політики корпоративної структури, спрямованої на задоволення їх інтересів, а не інтересів міноритарних акціонерів. Оскільки за такої моделі основні власники мають безперешкодний доступ до внутрішньої облікової інформації з системи управлінського обліку, то для корпоративної структури формування фінансової звітності та іншої звітності для зовнішніх користувачів, що не використовуються для прийняття рішень, є не зовсім потрібною і обтяжливою процедурою, і в кінцевому випадку процес її складання спрямовується на формування інформації для органів статистики.

Оскільки в класичних моделях корпоративного управління відрізняються їх базові характеристики, зокрема, основні стейкхолдери та структура власності, то процес формування і представлення облікової інформації також залежатиме від цих особливостей. Наприклад, якщо акціонерів більше цікавить інформація про прибутковість корпоративної структури та ефективність її функціонування, то банки та інших позичальників теж цікавить подібна інформація, але вже як доповнення до інформації про довгострокове зростання та стабільність подальшої діяльності. Тому процес формування внутрішньої управлінської звітності та в цілому пріоритети щодо формування системи управлінського обліку будуть залежати від обраної моделі корпоративного управління. Існування різних інформаційних потреб у акціонерів та позичальників також впливатиме на процес реалізації облікової політики в корпоративній структурі, зокрема, особливо щодо облікової оцінки. Якщо акціонери зацікавлені в застосуванні такої облікової політики, що забезпечуватиме максимізацію ринкової вартості корпоративної структури, то позичальники зацікавлені в застосуванні більш обачливого підходу, спрямованого на забезпечення виконання всіх наявних боргових зобов'язань. Наприклад, згідно німецької практики ведення бухгалтерського обліку загальноприйнятим є створення облікових резервів на покриття різних видів короткострокових та довгострокових ризиків. Наявність різної структури власності в корпоративній структурі в цілому впливає на процес організації в ній бухгалтерської служби та порядок перевірки її діяльності. Таким чином, вирішення корпоративних конфліктів за допомогою облікового інструментарію в корпоративних структурах, що належать до різних моделей корпоративного управління, відбувається по різному.

Порядок розкриття обліково-аналітичної інформації корпоративними структурами, які належать до різних моделей корпоративного управління, значно відрізняється, що є результатом розвитку англо-саксонської та романо-германської систем права, а також розвитком систем регулювання обліку, на яку значний вплив мали ключові гравці ринку капіталу (регулятори фондового ринку, регулятори банківської

сфери тощо). В цілому даний порядок визначається на трьох основних рівнях як публічними, так і приватними структурами: 1) Глобальний (“Принципи корпоративного управління” ОЕСР, IAS/IFRS); 2) Регіональний (Директиви ЄС); 3) Національний (Закон Сарбейнса-Окслі, національні П(С)БО).

В окремій країні порядок розкриття обліково-аналітичної інформації корпоративними структурами в першу чергу визначається на рівні національного бухгалтерського законодавства і залежить від особливостей побудови та організації національної системи бухгалтерського обліку. А вже в даному законодавстві можуть міститись вказівки щодо врахування інших нормативних актів регіонального або глобального рівня. Наприклад, в Україні, в результаті прийнятого курсу на гармонізацію національних П(С)БО з МСФЗ, що задекларовано в ст. 1 Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” [2], можна говорити про впровадження англо-американської моделі бухгалтерського обліку. Така система, яка з одного боку є принципо-орієнтованою і не є подібною до більш жорстко регульованої правило-орієнтованої системи стандартів GAAP US, однак з іншого боку, має значні відмінності від німецької та японської національних облікових систем.

Ще одним важливим процесом, що безпосередньо впливає на розвиток обліково-аналітичного забезпечення корпоративного управління і процес розкриття облікової інформації, є конвергенція моделей корпоративного управління, яка поступово відбувається протягом трьох останніх десятиліть і є наслідком глобалізації світової економіки, яка проявляється в формуванні нових умов, що забезпечують розширення та інтенсифікацію господарської діяльності та взаємовідносин шляхом подолання політичних, географічних та культурних обмежень.

В загальному конвергенція полягає у взаємній інтеграції та зближенні таких моделей, усуненні між ними відмінностей з метою підвищення ефективності систем корпоративного управління в компаніях в умовах глобалізованого світу. Найбільш яскравим прикладом конвергенції на глобальному рівні є публікація ОЕСР “Принципів корпоративного управління” (1999 р., 2004 р., 2015 р.), що є міжнародним кодексом, в якому зібрані найкращі практики корпоративного управління в світі.

Проф. Д.О. Баюра, констатує існування процесу конвергенції, відмічає, що в перспективі системи корпоративного управління будуть розвиватися еволюційним шляхом за рахунок взаємопроникнення основних елементів обох систем (інсайдерської та аутсайдерської) [1, с. 25]. Дж. Соломон та А. Соломон визначають конвергенцію як глобальний компроміс, що має призвести до виникнення глобальної системи корпоративного управління шляхом усунення суперечностей між традиційними інсайдерськими та аутсайдерськими крайнощами [7, с. 158]. Проте, не зовсім зрозумілим залишається при цьому, яким чином мають здійснюватись усунення таких суперечностей і за рахунок якої зі сторін, яким саме чином відбуватиметься таке взаємопроникнення, чи буде воно рівноправним або інструменти однієї з моделей більш глибоко проникнуть до складу іншої моделі.

Існує значна кількість прикладів того, що на сьогодні під прикриттям конвергенції відбувається експансія англо-американської (аутсайдерської) моделі корпоративного управління в світі. Так, в результаті виникнення корпоративних скандалів на початку ХХІ-го століття, які мали широкий розголос, значна увага в багатьох провідних країнах світу почала приділятися пошуку та поширенню найкращих практик корпоративного управління на основі аналізу виявлених недоліків та причин виникнення таких скандалів, чим почали займатись окремі міжнародних організацій. Як відмічає М. Хільб [6, с. 7-8], на розвиток корпоративного управління в світі значний вплив здійснює Інститут директорів (м. Лондон), рекомендації якого впроваджуються в національні кодекси корпоративного управління. Зокрема, даний інститут пропагує використання англо-американської моделі корпоративного управління в якості глобального стандарту або оптимального варіанту його практичної реалізації.

В цілому дану ситуацію ілюструє Ш. Тернбулл, відмічаючи, що віра політичних поглядів в поширення домінуючої, але не зовсім ідеальної англо-американської моделі корпоративного управління до цього часу не піддавалась нищівній критиці в наукових дослідженнях, а інші альтернативні моделі корпоративного управління залишаються поза увагою науковців [8, с. 181-182]. Таким чином, можна констатувати, що лобювання англо-американської моделі корпоративного управління в світі відбувається як на рівні наукової спільноти, так і на рівні різних міжнародних організацій, які займаються розвитком та розробкою систем регламентації практики корпоративного управління.

Паралельно з конвергенцією моделей корпоративного управління відбувається конвергенція міжнародних облікових моделей, яка значно полегшує протікання першого процесу. Перші офіційні результати конвергенції облікових моделей на глобальному рівні були одержані у 2010 р., коли відбулась публікація конвергованої концептуальної моделі FASB та IASB, що стало початком тривалого процесу взаємоузгодження GAAP US та IAS/IFRS. Хоча система стандартів IAS/IFRS і називається міжнародною, вона переважно, як і GAAP US, побудована на основі англо-американської культури та традицій ведення бухгалтерського обліку, тому такий процес конвергенції є не прикладом взаємоузгодження відмінних між собою міжнародних моделей регулювання обліку (англосаксонська, континентальна, південноамериканська, ісламська), а є процесом конвергенції одного варіанту англо-саксонської моделі з її іншим варіантом.

В результаті можна констатувати, що хоча на сьогодні вченими і декларується існування процесу конвергенції моделей корпоративного управління, який теоретично передбачає їх взаємоузгодження, насправді відбувається глобальне поширення англо-американського стилю корпоративного управління та відповідної моделі не тільки в країнах з перехідною економікою, країнах, що розвиваються, а також і в розвинутих європейських країнах, компанії яких намагаються використовувати фондові інструменти в якості основного засобу фінансування своєї діяльності. Ще більше переконливу ситуацію можна спостерігати в сфері конвергенції міжнародних моделей регулювання бухгалтерського обліку, що фактично зводиться до необхідності гармонізації облікових систем країн світу до однієї з англо-саксонських моделей бухгалтерського обліку (GAAP US або IAS/IFRS), як це на сьогодні і відбувається в Україні, що має бути обов'язково враховано при удосконаленні систем обліково-аналітичного забезпечення вітчизняних корпоративних структур.

Існуючу ситуацію в Україні щодо подальшого розвитку вітчизняної системи корпоративного управління в контексті удосконалення національної системи бухгалтерського обліку можна відобразити наступним чином (рис. 1).

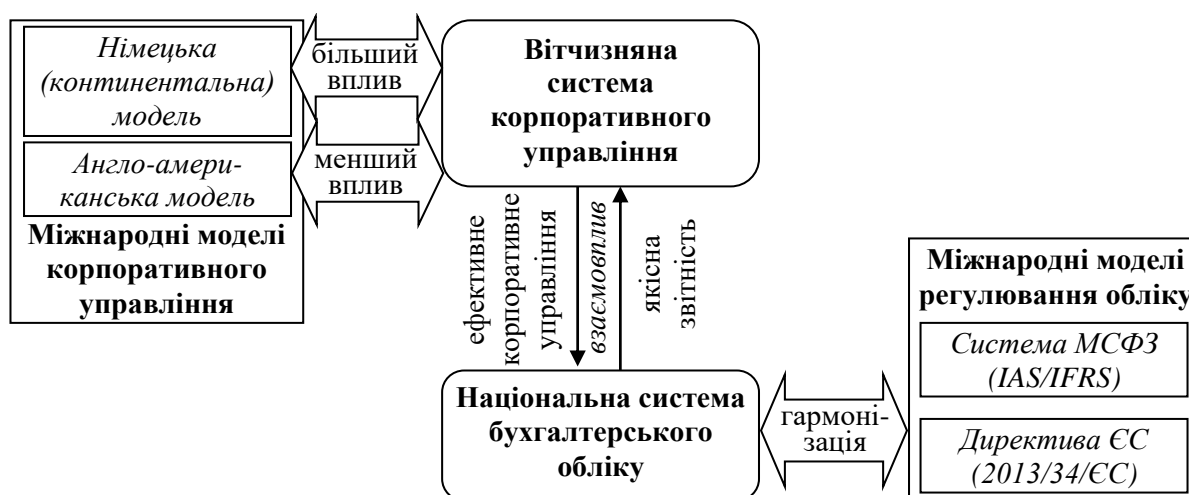

Рис. 1. Особливості розвитку вітчизняної системи корпоративного управління в контексті удосконалення національної системи бухгалтерського обліку

На сьогодні в Україні сформувалась власна вітчизняна модель корпоративного управління, яка поєднала в собі характеристики англо-американської та німецької (континентальної) моделей, однак більше тяжіє до останньої, оскільки має яскраво виражені аутсайдерські характеристики. При цьому, починаючи з 1999 року, з введенням в дію національних П(С)БО, можна говорити про перманентну гармонізацію національної системи бухгалтерського обліку з англо-саксонською моделлю регулювання бухгалтерського обліку. Існування такої ситуації, що відображає часткову невідповідність системи інформаційного забезпечення корпоративного управління (виходячи з покладеної в її основу англо-саксонської моделі) потребам суб'єктів системи корпоративного управління, є однією з основних передумов необхідності удосконалення національної системи бухгалтерського обліку з метою підвищення ефективності корпоративного управління у вітчизняних компаніях.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Враховуючи особливості формування вітчизняної моделі корпоративного управління (поєднання характеристик англо-американської та німецької моделей), розвиток національної системи бухгалтерського обліку має відбуватись з врахуванням її інсайдерських та аутсайдерських характеристик і має бути спрямований на вирішення агентської проблеми, зокрема:

1) Врахування аутсайдерських характеристик вітчизняної моделі корпоративного управління має відбуватись шляхом аналізу та застосування провідного досвіду щодо проблем удосконалення облікової системи в країнах, національна облікова система яких побудована на основі англо-американської моделі (організація бухгалтерської служби, побудова облікової політики та використання креативного обліку, формування і оприлюднення достовірної та прозорої фінансової інформації перед зовнішніми стейкхолдерами, побудова системи інтегрованої звітності, розвиток аналізу ефективності корпоративного управління для зовнішніх користувачів тощо);

2) Врахування інсайдерських характеристик вітчизняної моделі корпоративного управління має відбуватись шляхом удосконалення інформаційного забезпечення обмеженої кількості власників, що контролюють корпоративну структуру через розробку облікової політики, спрямованої на задоволення її інтересів, розвиток системи управлінської звітності про корпоративне управління, розвиток внутрішнього аналізу ефективності корпоративного управління.

Список використаної літератури:

1. *Баяра Д.О.* Удосконалення корпоративного управління в умовах глобалізації / *Д.О. Баяра* // Вісник економічної науки України. – 2012. – № 1. – С. 23–26.
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність : Закон України : від 16.07.1999 : № 996-XIV, [зі змінами] / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
3. *Костюк О.М.* Корпоративне управління у банку : монографія / *О.М. Костюк*. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 332 с.
4. *Радыгин А.Д.* Особенности формирования национальной модели корпоративного управления / *А.Д. Радыгин, Р.М. Энтов, И.В. Межераупс*. – М. : Институт экономики переходного периода, 2003. – 164 с.
5. *Fernando A.C.* Corporate Governance: Principles, polices and practices / *A.C. Fernando*. – New Delhi : Pearson Education India, 2012. – 580 p.
6. *Hilb M.* New Corporate Governance: successful board management tools / *M.Hilb*. – London : Springer, 2016. – 182 p.
7. *Solomon J.* Corporate Governance and Accountability / *J.Solomon, A.Solomon*. – John Wiley : Sons Ltd, 2004. – 303 p.
8. *Turnbull Sh.* Corporate Governance: Its scope, concerns and theories / *Sh.Turnbull* // *Corporate Governance: An international review*. – 1997. – Vol. 5. – P. 180–205.

References:

1. Baiura, D.O. (2012), «Udoskonalennia korporatyvnoho upravlinnia v umovakh hlobalizatsii», *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, Vol. 1, pp. 23–26.
2. Verhovna Rada Ukrainy (1999), «Pro bukhgalterskyi oblik ta finansovu zvitnist», vid 16 serpnja, N 996-XIV, zi zminamy, [Online], available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
3. Kostiuk, O.M. (2008), *Korporatyvne upravlinnia u banku*, monohrafiia, DVNZ «UABS NBU», Sumy, 332 p.
4. Radygin, A.D., Jentov, R.M. and Mezheraup, I.V. (2003), *Osobennosti formirovaniia nacional'noj modeli korporativnogo upravlenija*, Institut jekonomiki perehodnogo perioda, M., 164 p.
5. Fernando, A.C. (2012), *Corporate Governance: Principles, polices and practices*, Pearson Education India, New Delhi, 580 p.
6. Hilb, M. (2016), *New Corporate Governance: successful board management tools*, Springer, London, 182 p.
7. Solomon, J. and Solomon, A. (2004), *Corporate Governance and Accountability*, Sons Ltd, John Wiley, 303 p.
8. Turnbull, Sh. (1997), «Corporate Governance: Its scope, concerns and theories», *Corporate Governance: An international review*, Vol. 5, pp. 180–205.

Царук Василь Юрійович – кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку та економіко-правового забезпечення агропромислового бізнесу Тернопільського національного економічного університету.

Наукові інтереси:

- теорія корпоративного управління;
- розвиток обліково-аналітичного забезпечення корпоративного управління.

Стаття надійшла до редакції 11.01.2019.